

Lanthandeln i Öddestuga

K A Svensson

liten historik



Lanthandeln till vänster och kommunalhuset till höger början av 1900-talet
infarten från Tönhultshållet

maj 2009

Lanthandeln i Ödestugu fanns redan i början av 1870-talet, första handlare på plats var förmodligen Johan Magnus Andersson med familj som skötte affären fram till 1907. August Lidström tog sedan över för att kunna behålla den nödvändiga service som en välsorterad lanthandel kunde ge.

Karl August Efraim Svensson övertog affären år 1909, i år alltså 100 år sedan familjen Svensson tillträdde. Detta högtidlighålls onsdagen den 10 juni från klockan 18.00 med lite extra festligheter vid affären. Klä dig gärna i "gamla kläder" och var med på jubileet !

På följande sidor har jag samlat historia om lanthandeln och även skildrat dess nuvarande funktion som museum över en gammal lanthandel.

Karl August Svensson var en mycket duktig fotograf, skaffade tidigt en kamera och fotograferade bygdens liv från början av 1900-talet. Ur denna fotosamling, som numera är i hembygdsföreningens ägo, har jag kunnat använda en del kort.

Har vid tidigare tillfällen träffat såväl Margit som Ingrid och Rune Säll och de har berättat för mig hur det har varit att driva en lanthandel. Rune har också bidragit med anekdoter och privata kort. Till hjälp har också Ingrid Viss (93 år !) varit, speciellt med den tidigare historien. Gösta Brandt, systerson till Karl, har också bidragit.

*Ödestugu i maj 2009
Gun Johansson*

Under sommarens våffelkvällar i Sockenhuset är även affären öppen 18.00 - 21.00 onsdagar i juni, juli och halva augusti. Man kan handla godis och hembakt bröd, även kaffeservering finns. Välkomna !



Fina bilder tagna för kanske mer än hundra år sedan, ett arv från lanthandlarfamiljen Svensson. Här på bilden lanthandeln, i förgrunden bron över ån.

Lite om Broholms tidigare historia

Fastigheten uppfördes år 1870 i trä och innehåller 7 rum och kök plus en affärslokal, även kontor och lagerutrymmen fanns. På tomten var också en länga med bodar och ett stall där kundernas hästar sattes in medan affärerna gjordes upp.

Senare uppfördes också en större magasinsbyggnad i två våningar.

Den första handlaren var troligen Johan Magnus Andersson, född 1832. Han var gift med Anna Sofia, född Sandberg och de hade en dotter Karolina Wilhelmina samt en tid också en fosterdotter. Johan Magnus skötte affären till sin död år 1887. Handlaränkan Anna Sofia höll igång lanthandeln tillsammans med sin dotter och tjänstefolk.

Karolina gifte sig så småningom och flyttade till Hagshult. När Anna Sofia inte längre orkade sköta affären flyttade hon år 1907 till dottern i Hagshult.

För att lanthandeln skulle finnas kvar i Ödestugu tog häradsdomare August Lidström över tills vidare.



Bilden: En tidig bild av lanthandeln, inget magasin byggt och ingen kanal grävd.

Karl August Efraim Svensson

Familjen Frans Oskar Svensson flyttade i början av 1900-talet till fastigheten Bäckaskog i Ödestugu socken. I familjen fanns en yngling, Karl August född 1882, som gick i snickarlära.

Karl var tidigt intresserad av handel, när han gick i skolan tillverkade han leksaksrättor som han, med förtjänst, sålde till sina kamrater. Vykort var populära och Karl tog hem ett parti. Dessa kostade mellan 2 och 5 öre och var lättsålda, och trots det låga priset tjänade Karl en bra slant.

Häradsdomaren August Lidström uppmärksammade Karls handelsintresse. År 1909 slutade Karl som snickare och övertog affären.

Vid denna tid fanns affärslokalen till vänster in från verandan och där affären är nu fanns ett utrymme dit en färgare kom och ombesörjde färgning av garn mm som lämnats in.

Karl byggde snart om och placerade affären på nuvarande plats och med en egen ingång.

På gården fanns byggnad för tvättstuga, utedass, hönshus och stall. Magasinet med mjölbingar, sill- och sirapstunnor och mängder med varor som såldes i affären.

Sirapstunnorna som var av trä kunde återanvändas; när de var tomma sågades de itu och blev till fina tvättbaljor.

I oktober 1921 gifte sig Karl August, frun hittade han nästgårds; Ebba Johansson från Klockargården.

Familjen utökades med två döttrar, Margit och Ingrid.

Margit förblev hemmet troget under alla år. Ingrid gifte sig så småningom med Rune Säll och de hade senare ett eget hus i Ödestugu by.



*Bild från Karls och Ebbas bröllop oktober 1921
paret under den stiliga äreporten utanför Klockargården*

Lanthandelns omfattande varusortiment

I lanthandeln fanns förr allt som folket på landsbygden behövde. Förutom alla slag av specerier fanns också charkuterivaror som goda bräckkorvar och skallerkorvar. Dessa kom från Håkanssons charkuteri i Tenhult och levererades med halvsexbusen till Ödestugu liksom bröd från Appelkvists konditori.

Ibland fick flickorna, Margit och Ingrid följa med till Tenhult och då kunde det vankas små goda chokladfigurer hos den snälle konditorn. Något som handlarens flickor mycket väl minns.

Andra fantastiska händelser var när alla resande försäljare kom i sina bilar och packade upp sina varor av alla slag.

En ganska tunnhårig försäljare skojade en gång med Margit och föreslog att de skulle byta hår med varandra. Margit, då några år gammal och med tjockt, vackert hår tog detta mycket allvarligt och gömde sig sedan under ett stort bord varje gång som denne herre dök upp.

Leksaker var något som lanthandlaren gillade och när representanter från Brio kom till hotell och packade upp, ja då fanns Karl på plats för att köpa in. Och sen fanns leksaker av alla slag på hyllorna i affären.

Där fanns också porslin, tyger, sybehör, husgeråd, verktyg mm. Och i magasinen fanns järnvaror, färg, linolja, fotogen, djurfoder, utsäde, gödningsämnen...

Mycket att hålla reda på, det var långa intensiva dagar för handlaren och hans familj.



Karl i sin julpyntade affär

Julstök

Till julen var det ju extra spännande. Från firma Karl Peter Pålsson i Malmö kom fantastiska marsipanfigurer i fina trälådor. Apelsiner och vindruvor som låg i fina förpackningar. Högtidligt när dessa varor packades upp och det skulle julskyltas. Karl hade gjort ett skyltskåp i glas, där man kunde beskåda den fina marsipanen och annat gott. Flickorna kunde inte alltid bärga sig utan gluttade i de fina lådorna. Och när handlaren märkte detta, ja då blev det bannor.

Juldrickat kom i fina kuttingar från Nässjö. Man tog hem grisar och styckade fläsk åt kunderna. Mor i huset lutade fisk åt många hushåll. Och en gång innan jul stals en hel säck kaffe från lagret. Tänk att det fanns såna banditer !

Kaffet köptes i säckar. Råkaffe som blandades till ”handlarens lösa”. Man fick åka till Jönköping för att rosta kaffebönorna. Kaffekvarn fanns i affären, och doften när kaffet maldes, den var härlig.

Under krigstiden var det ransoneringskort på nästan alla varor. Mycket arbete med allt klistrande av kuponger på stora ark. När det var som mest var det 28 olika sorter av ransoneringskort !

Matpriser

På en räkning från år 1945 från Håkansons charkuteri kan man se att fem styck fläskkotletter kostade 2:80, två hekto leverpastej kostade 70 öre och ett hekto medvurst 60 öre.

Hushållen handlade oftast på ”bok”. Man skrev upp varorna vid varje köp och sedan betalade man en gång i månaden. Det var inte alltid som alla kunde betala hela månadssumman på en gång, ibland kunde man få vänta på betalning i långa tider.

Lite kuriosita: från år 1930 är hämtat ur en kontobok:

1 kg gula ärter	1:00
3 kg vetemjöl	1:32
1 kg bitsocker	0:54
1 kg strösocker	0:55
½ kg margarin	0:65
2 hg snus	0:64
½ kg kaffe	1:50
½ kg smör	1:30



Lanhandlaren och dottern Ingrid tar en paus i trädgården

Full service på landsbygden

Nu var det ju inte bara varor som handlaren stod till tjänst med. Nej, lanthandlaren hade full service på många områden:

Ombud för Runstedtska kemtvätten, filmrullar kunde lämnas in och sändes till Örebro för framkallning. Här fanns bensintapp. Prenumerationsombud för Jönköpings-Posten. Tidningen kom med bussen och skulle märkas upp till alla prenumeranter. Försäkringsombud för Trygg, Rune Säll har berättat att han fick inte bli måg i huset förrän han köpt en rejäl försäkring.

Och Bilen ! Efter att ha tagit körkort i Näs-sjö inhandlade K A Svensson en Ford. Detta öppnade nya möjligheter. Forden hade en flakanordning och där kunde lastas mycket varor som skulle hämtas vid järnvägen i Tenhult eller Spexeryd.

Även utkörning av varor ordnades, till exempel till AK-arbetarna. Arbetslösa män som på 1930-talet byggde vägar vid Norrängen och Djorarp

Karlarna kunde lämna sina notor och sedan kom handlaren per bil och levererade beställda varor.

Vid denna tiden hade handlarfamiljen inboende i lägenheten på andra våningen. Det var en ingenjör och en vägmästare som var arbetsledare för vägbygget.

Familjen umgicks med vägmästaren och hans familj. Till exempel tog handlaren med sig sin familj och reste på semester till Dalsland där vägmästaren bodde.

Detta var på 1940-talet, inte många landsbygdsbor kunde ta någon semester, än mindre resa bort någonstans.

Gösta Brandt, systerson till handlaren, kom ihåg att de fick se efter hönsen under tiden som lanthandlarfamiljen var borta.

K A Svensson dog år 1961, nästan 80 år gammal, och hustrun Ebba med döttrar skötte nu affären



*K A Svensson i sin fina bil, bilden tagen år 1923
detta kort finns utställt på Nordiska Museet i Stockholm*

En ny generation

Efter Ebba Svenssons bortgång 1969 löste Margit Svensson ut sin syster och övertog lanthandeln. Ingrid var dock ofta och hjälpte till med expediering och andra sysslor, lönen bestod oftast av varor från affären.



*Margit och Ingrid på 1940-talet
på väg till skolan*

Karl Svensson hade under sin tid handlat med ICA-bolaget, och det fortsatte en tid efter hans död.

Emellertid ville bolaget att en lastbrygga skulle byggas för att smidigt lasta av varor. Margit motsatte sig detta, skulle bli för kostsamt för den lilla affären. I fortsättningen köpte man varorna på Dagab.

Från mejeriet hade man också vissa krav på antal och avlastning, och för att fortsatt stanna vid lanthandeln skulle det kosta 50 kronor varje gång. Margit fick då skaffa mjölk med mera från annat håll. Och det var inte alltid det blev någon förtjänst på försäljningen.

Margit fortsatte sitt arbete med affären, men det blev allt svårare för henne att tillgodose kundernas behov och att få hem varor från Jönköping. Många handlade på också större orter när de var på sina arbeten. En tid var affären öppen endast vissa dagar i veckan.

Margits hälsa försämrades och hon orkade inte med så mycket. Dock var hon angelägen om att kunna ha lanthandeln öppen under de onsdagskvällar som sockenrådet hade våffelsservering i sockenhuset. Många ville titta in i den gamla affären, som de kanske besökt för längesedan.

När Margit sedan fick en syrgasanläggning till hjälp blev hon piggare och pratade glatt med alla "kunder".

Sjukdom och ålder tog dock ut sin rätt och i december 2004 avled Margit Svensson



*Margit Svensson
kortet från 1960-talet*

Arvet efter Margit

Inga arvingar fanns efter att Margit avlidit. Under sin livstid ville Margit heller aldrig tala om vad som skulle kunna hända efter hennes död.

Alltså blev det Allmänna Arvsfonden som tog över hela fastigheten med inventarier.

Av en händelse fick man veta att man kunde begära ett arvsavstående hos Kammarkollegiet Allmänna Arvsfonden. Detta tog hembygdsföreningen och sockenrådet i socknen fasta på.

Lanthandeln hade ju på senare år varit öppen för allmänheten på onsdagskvällar då mycket folk var i rörelse i byn. Och långt tidigare var ju lanthandeln en mötesplats där människor träffades och pratade.

Detta ville man inte mista eller splittra upp. Efter ett gemensamt möte med styrelserna för sockenrådet och hembygdsföreningen beslutades att begära ett arvsavstående och att de båda föreningarna tillsammans skulle få överta lanthandeln med dess inventarier. Efter lång väntan kunde vi glädja oss åt att få ha kvar lanthandelsfastigheten i byn.



Full fart på renoveringsarbetet

Renovering och reparation

En förening bildades Föreningen för Gamla Lanthandeln i Ödestugu, med uppgift att utveckla, vårda och förvalta lanthandeln så att den bevaras för framtiden och kan hållas öppen för allmänheten

Efter övertagandet blev det dags att se över fastigheten. Underhållet var eftersatt under lång tid och det fanns mycket att göra.

En arbetsgrupp tillsattes som hade till uppgift att försöka få fram medel till renoveringsarbeten och att ordna med arbetskraft.

Tack vare sökta och erhållna medel från Länsstyrelse, Jönköpings kommun, bidrag från EU, sparbanksstiftelsen Alfa, fonder mm, har mycket kunnat göras. Dessutom gåvor från sockenbor, modevisning och, inte minst, 900 timmars ideellt arbete har bidragit till att den gamla lanthandeln nu pryder sin plats i byn.



Nya tak, nymålat och renoverat Lanthandelshuset liksom bodar och magasin är ett vackert blickfång i den genuina bymiljön, som är klassad som riksintresse.



Fotografen Karl Svensson

Lanthandlaren hade ju många intressen och var ofta först med nymodigheter, som att han redan i början av 1900-talet köpte sig en kamera. Och inte vilken kamera som helst, en bälgkamera från Hasselblad.

Karl åkte till Tobias Sundbäck i Sonarp för att lära sig om fotografering.

Med sin kamera har han sedan dokumenterat helg och vardag i Ödestugu med omnejd. Bland annat 30 års konfirmander och massor av kort från bröllop, begravningar, släkträffar, men också vardagliga bilder, som till exempel plöjning med oxar. Ett kärt motiv var naturligtvis egna familjen, och särskilt flickorna fick se sig fotograferade i olika situationer. Fantastiskt att alla kort och glasplåtar finns så välbevarade.

Karl gjorde sig ett mörkrum och framkallade kort från glasplåtar. Detta rum var ju mycket lockande för hans båda döttrar, men där var de strängt förbjudna att gå in och röra något.

Karl hade ju fullt upp hela dagarna så fotograferandet fick vanligen skötas på den lilla fritid han hade.



*K A Svensson, fotografen själv
poserar finklädd och stilig*

Fotoutställning

Hela den fantastiska samlingen av glasplåtar och fotografier donerades till Hembygdsföreningen. Här har man tagit fram ytterligare kort från glasplåtar och anordnat en utställning som har sin plats i lanthandelns bottenvåning. Här står även handlarens kamera uppställd.

Ett detektivarbete är ju att få fram vilka personer som finns på bilderna. En hel del togs fram av Eskil Johansson, som stod för mycket av informationen under sin tid. Men mycket är fortfarande okänt.

Man uppmanar även besökare att studera korten noga, och om något eller någon känns igen, meddela detta till någon i hembygdsföreningen

Det finns ytterligare lådor med mängder av glasplåtar och kort som man ännu inte gått igenom. Detta är ju en riktig skatt och ett otroligt tidsdokument, som kan bli mycket spännande att så småningom ta itu med.

Hembygdsföreningen har nu tagit ett nytt initiativ, nämligen att föra över alla kort till ett dataregister. En bärbar dator är inköpt för detta ändamål, och arbetet pågår.

Detta skall sedan läggas ut på internet, där intresserade kan gå in och ta del av innehållet, av intresse eller för forskning.

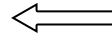


*Hela familjen Svensson
en sommarsöndag i syrenbersån*

*Snöröjning med oxar
Snöplogen av trä, ett par man
fick sitta på och tynga ner,
medan en fick köra*



*Häst och "fjäravagn" var färd-
medlet när man skulle iväg till
kyrkan eller affären eller kanske
hälsa på släkten.
Huset i bakgrunden är faktiskt
nuvarande Sockenhuset !*



*Tåget som gick med malm från Spexeryd
via Tenhult till Göteborg för att sedan skeppas till England*

Innan kanalen genom Ödestugu var byggd blev det stora översvämningar av ån vid snösmältning och vid rikliga regn. En gång i juli månad var det så mycket vatten att handlaren kunde stiga i en eka vid affären och ro hem till Bäckaskog.



← Mariedal

→ Sockenstugan med kommunalsal, småskola, postlokal och lägenheter



← ”Fattigstova”
huset till vänster om gången
upp till kyrkan

Utanför lanthandeln olika färsätt under olika tidsperioder

med oxar framför vagnen...



...eller hästar

stiliga herrar på cykel



här har en bensinpump kommit upp för att kunna serva alla nya bilägare